

Nezaměstnanost

11.1

MÍRA NEZAMĚŠTNANOSTI

Trh práce je jako každý trh a působí na něm stejné ekonomické zákony. A přece je jiný – vyskytuje se na něm *nezaměstnanost*.

Nezaměstnanost měříme ukazatelem *míry nezaměstnanosti*:

$$u = \frac{U}{L + U}$$

Kde u je míra nezaměstnanosti (vyjádřená v %), U je počet nezaměstnaných a L je počet zaměstnaných.

Míra nezaměstnanosti v ČR

Tabulka ukazuje vývoj míry nezaměstnanosti u nás v průběhu posledních let.

Rok	Míra nezaměstnanosti (%)	Rok	Míra nezaměstnanosti (%)
1992	2,6	1998	7,5
1993	3,5	1999	9,4
1994	3,2	2000	8,8
1995	3,1	2001	8,9
1996	3,5	2002	9,8
1997	4,4	2003	10,3

Tabulka 11 – 1

Pramen: ČSU

Míra nezaměstnanosti – mezinárodní srovnání

Tabulka ukazuje průměrnou míru nezaměstnanosti v období 1994–2003 v některých zemích.

Země	Míra nezaměstnanosti (%)	Země	Míra nezaměstnanosti (%)
Španělsko	17,2	Velká Británie	6,7
Slovensko	14,7*	Nový Zéland	6,3
Finsko	11,8	Švédsko	6,1
Itálie	10,7	Portugalsko	5,7
Francie	10,5	USA	5,1
Řecko	10,3	Hongkong	4,6
Německo	8,6	Nizozemí	4,6
Izrael	8,5	Japonsko	4,2
Belgie	8,5	Norsko	4,1
Kanada	8,4	Rakousko	4,1
Irsko	8,0	Jižní Korea	3,7
Austrálie	7,4	Tchaj-wan	3,2
Dánsko	7,1	Švýcarsko	3,2
Česká rep.	6,9	Lucembursko	3,1

Tabulka 11 – 2

Pramen: Mezinárodní měnový fond a vlastní výpočty

*Poznámka: *1993–2002

Položme si nyní otázku. **Koho považovat za nezaměstnaného?**

Kdo je nezaměstnaný?

Manžel paní Novotné začal dobře vydělávat, a ona se proto rozhodla opustit své zaměstnání a zůstat doma s dětmi. Máme ji považovat za nezaměstnanou?

Martin se rozhodl studovat. Opustí své zaměstnání a za finanční podpory rodičů se věnuje pouze studiu. Je nezaměstnaný?

Pan Linhart ztratil ve svých padesáti osmi letech zaměstnání. Tuší, že ve svém věku již uspokojivé zaměstnání sotva najde, a tak raději odchází do předčasného důchodu. Nazvali bychom jej nezaměstnaným?

Ne, žádný z těchto lidí není *nezaměstnaný*. Jsou pouze *ekonomicky neaktivní*. *Nezaměstnaným nazveme jen toho, kdo nemá práci a nějakou si hledá*. Hledání zaměstnání je nezbytným znakem nezaměstnaného. Člověka, který není zaměstnan, ale který ani žádnou práci nehledá, nemá smysl nazývat nezaměstnaným.

Jak ale máme poznat, zda si někdo hledá nebo nehledá práci? Míra nezaměstnanosti se prakticky zjišťuje tak, že se mezi nezaměstnané zařazují lidé, kteří se hlásí na úřad práce. Jednak proto, že jim úřad práce může pomoci práci najít (má informace o volných pracovních místech v daném okrese), a jednak proto, že je to podmínkou pro získání podpory v nezaměstnanosti.

11.2

NEZAMĚSTANOST FRIKČNÍ, STRUKTURÁLNÍ A CYKLICKÁ

Nyní, když víme koho zařadit mezi nezaměstnané, je užitečné rozlišit základní druhy nezaměstnanosti. **Nejprve si odlišíme tři druhy nezaměstnanosti podle příčin, které ji vyvolávají. Je to nezaměstnanost frikční, strukturální nebo cyklická.**

Nezaměstnaná sekretářka

Věra měla dobrou práci sekretářky. Opustila ji, když se se svým mužem odstěhovala do jiného města. V novém bydlišti začala hledat obdobnou práci, jakou měla dříve. Dostala nabídku místa sekretářky, které však nebylo tak dobře placeno, jak očekávala. Věra byla přesvědčena, že najde lepší místo, a tak nabídku odmítla. Za další měsíc dostala jinou nabídku, ale musela by dojíždět na druhý konec města. Odmítla ji opět a hledala dál. Za další měsíc nalezla nabídku, která byla plátově uspokojivá, ale šlo o malou a neznámou firmu. Paní Věra se obávala, že by tato firma mohla brzy zaniknout, a tak odmítla i toto místo. Teprve další měsíc nalezla místo sekretářky, které přijala.

Věra si vybírala – nechtěla vzít hned první nabídku, protože věřila, že najde něco lepšího. Byla ovšem díky tomu tři měsíce nezaměstnaná. Napadne nás, proč nepřijala alespoň dočasně hned první místo, které se jí nabízelo, a nehledala pak (už jako zaměstnaná) něco ještě lepšího. Ale kdyby chodila do práce, neměla by čas hledat jiné místo, protože takové hledání – obcházení různých firem ve městě a jednání s nimi – je časově náročné.

Tento příklad nám ukazuje **frikční nezaměstnanost**. Někteří lidé jsou dočasně nezaměstnaní, protože opustili původní zaměstnání a po nějakou dobu si hledají nové místo. Toto hledání jim zabere určitý čas, protože se mnohdy zdráhají přijmout hned první nabídku – očekávají lepší nabídky a chtějí si vybrat.

Následující příklad ukazuje strukturální nezaměstnanost.

Nezaměstnaný horník

Aleš pracoval delší dobu jako horník. Pak ale došlo k poklesu poptávky po čerstvém uhlí, jednak díky konkurenci levného polského uhlí a jednak díky tomu, že uhlí začalo být vytlačováno jinými druhy paliv (ropou a zemním plynem). Útlum uhléřského průmyslu vyvolal vlnu propouštění horníků a mezi propuštěnými byl i Aleš. Dva měsíce hledal nové místo horníka, ale marně. Začal tedy hledat zaměstnání v jiné profesi.

Po měsíci hledání zjistil, že po některých jiných profesích je velká poptávka. Mohl by například nalézt místo skladníka nebo místo řidiče autobusu. Profesi skladníka vykonávat odmítl, protože se plat skladníka zdaleka nevyrovnal jeho bývalému platu horníka a Aleš nechtěl jít se svým příjmem tolik dolů. Povolání řidiče autobusu bylo lépe placené, ale vyžadovalo určitou rekvalifikaci – Aleš musel nejprve získat řidičský průkaz na autobus. Začal tedy chodit do autoškoly a po třech měsících požadované řidičské oprávnění získal. Za měsíc si pak našel místo řidiče autobusu. Byl celkem šest měsíců nezaměstnaný.

Strukturální nezaměstnanost vzniká v důsledku strukturálních změn v ekonomice, kdy se některá odvětví zmenšují a jiná naopak expandují. Klesá poptávka po některých profesích, zároveň ale roste poptávka po jiných profesích. Zmenšující se odvětví propouštějí část zaměstnanců, ale ti si mohou nalézt práci v expandujících odvětvích. To však vyžaduje, aby se **rekvalifikovali**.

Strukturální nezaměstnanost obvykle trvá déle, než frikční nezaměstnanost. Alešovi trvalo dva měsíce, než se zorientoval na trhu práce – než pochopil, že místo horníka nenajde, a než zjistil, že může nalézt místo skladníka nebo řidiče autobusu. Další měsíc trvá samotná rekvalifikace.

Strukturální nezaměstnanost také znamená větší zásah do života člověka. Není nijak snadné změnit profesi, projít rekvalifikačními kurzy, zvyknout si na nové povolání. Ale strukturální změny probíhají v ekonomice neustále, protože se neustále mění struktura poptávky. Nelze se jim bránit, snaha o potlačování strukturálních změn by ekonomiku vyřadila ze světové soutěže a vedla by k jejímu zaostávání. Proto je i strukturální nezaměstnanost přirozenou a nevyhnutelnou součástí každé ekonomiky.

Nyní se podívejme na cyklickou nezaměstnanost. Co může být její příčinou?

Ochabnutí domácí investiční aktivity

Firmy neodhadly vývoj poptávky a vybudovaly příliš velké výrobní kapacity. Začaly počítovat nadměrný růst zásob neprodaného zboží, a proto zastavily své investice. Pokles poptávky po investičních statcích (strojích, stavbách apod.) vyvolává také následný pokles poptávky po surovinách, materiálech a energiích. Propouštění ve všech těchto odvětvích vede k poklesu příjmů domácností a následně k poklesu poptávky po spotřebních statcích. Tim se hospodářský pokles a vlna propouštění přenáší i do spotřebních odvětví.

Pokles zahraniční poptávky

Česká republika vyváží víc než polovinu domácí produkce na zahraniční trhy, a je proto silně závislá na výši zahraniční poptávky. Poklesne-li poptávka našich hlavních obchodních partnerů po našem zboží, dojde k poklesu produkce a k propuštění v našich vývozních odvětvích a tento pokles se postupně rozšíří do dalších odvětví naší ekonomiky – nejprve do těch, které dodávají suroviny, energii a materiály exportním odvětvím, a potom, v důsledku rostoucí nezaměstnanosti a klesajících příjmů domácností, i do spotřebních odvětví.

Oba tyto příklady nám ukazují **cyklickou nezaměstnanost**. Ekonomika prožívá **fázi celkového hospodářského poklesu, jehož průvodním jevem je nezaměstnanost více méně ve všech odvětvích**. Lidé, propuštění v jednom odvětví, nemohou nalézt zaměstnání v jiných odvětvích, protože poptávka po práci klesá všude a postihuje téměř všechny profese.

Cyklická nezaměstnanost zmizí tehdy, když dojde k obnovení hospodářského růstu

Hospodářský pokles a cyklická nezaměstnanost v roce 1998

V letech 1993–1997 rostla česká ekonomika průměrným ročním tempem 3 % a nezaměstnanost se pohybovala v průměru na 3,5 %.

V roce 1998 se však Česká republika dostala do fáze hospodářského poklesu. Hrubý domácí produkt v tomto roce poklesl o téměř 3 %. Nezaměstnanost koncem roku 1998 vzrostla na 7,5 % a v lednu 1999 na 8,1 %. Tehdy bylo u nás 417 tisíc nezaměstnaných a jen 36 tisíc volných pracovních míst. To znamená, že na jedno volné pracovní místo připadalo až 12 nezaměstnaných hledajících práci.

Je evidentní, že alespoň část této nezaměstnanosti byla cyklická nezaměstnanost, vyvolaná hospodářským poklesem. Z výše uvedených údajů bychom mohli usuzovat, že cyklická nezaměstnanost byla počátkem roku 1999 přibližně 4,5 %.

11.3**NEZAMĚŠTNANOST DOBROVOLNÁ
A NEDOBROVOLNÁ**

Rozlišili jsme si tři druhy nezaměstnanosti podle příčin, které ji vyvolávají. Nyní si rozlišíme dva druhy nezaměstnanosti podle jiného kritéria – nezaměstnanost dobrovolnou a nedobrovolnou.

Dobrovolně nezaměstnaní horníci

Pokles poptávky po uhlí vedl k poklesu poptávky po práci horníků. Doly začaly propouštět a mezi horníky se objevila nezaměstnanost. Nezaměstnanost vedla k poklesu jejich mezd.

Pokles mezd umožnil dolům, aby alespoň část nezaměstnaných horníků opět přijaly do zaměstnání. Někteří z propuštěných horníků však odmítli přijmout práci za nižší mzdu.

Sledujme osudy tří horníků. Jedním z nich byl Václav. Když dostal novou nabídku práce horníka, ovšem za nižší mzdu než dříve, přijal ji. Lepší nižší mzda, řekl si, než nezaměstnanost.

Druhým z nich byl Aleš. Než aby pracoval jako horník za nižší mzdu, raději se rekvatifikoval na jinou profesi. Po dobu hledání a rekvatifikace byl však nezaměstnaný.

Třetím byl Richard. Ten si umínil, že raději nebude pracovat vůbec, než aby pracoval za nižší mzdu. Zjistil si všechny možnosti státních podpor a shledal, že z nich může žít po dlouhou dobu. Půl roku pobíral podporu v nezaměstnanosti, potom po nějaký čas sociální podporu. Pak se zapsal do rekvatifikačního kurzu, což mu zajistilo nárok na další podporu. Po jeho ukončení krátce pracoval, pak ale práci skončil a vznikl mu nárok na novou podporu v nezaměstnanosti. Richard dal nakonec životu z podpor přednost před prací – raději nižší příjem a volný čas, rozhodl se, než pracovat za nízkou mzdu. Přesto nepřestal úplně s hledáním zaměstnání – hledal však pouze místo s vyšší mzdou, než jakou mu trh práce nabízel.

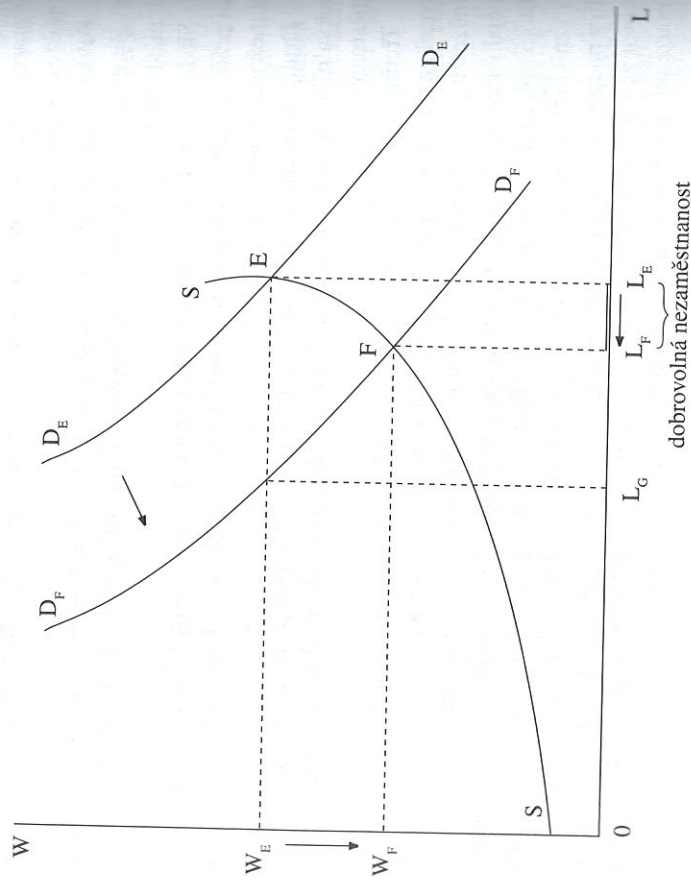
Příklad nám ilustruje **dobrovolnou nezaměstnanost**. **Dobrovolná nezaměstnanost je taková nezaměstnanost, kdy nezaměstnaný hledá práci, ovšem za vyšší mzdu, než která na trhu práce převládá.**

Proč této nezaměstnanosti říkáme *dobrovolná*? Cožpak Aleš a Richard *chtějí* být nezaměstnaní? Kdybyste jim tvrdili, že jsou *dobrovolně* nezaměstnaní, jistě by protestovali. To ne, oni práci hledají. Hledají ovšem práci za vyšší mzdu, než jakou jim trh nabízí. V tom je *dobrovolnost* jejich nezaměstnanosti. Někteří jsou nezaměstnaní *krátkou dobu* (jako Aleš), jiní *dlouhou dobu* (jako Richard).

Vznik dobrovolné nezaměstnanosti znázorňuje obrázek 11 – 1. Původní rovnováha trhu práce horníků byla v bodě E, jejich zaměstnanost byla L_E a mzda byla W_E . Poté poklesla poptávka po práci horníků z D_E na D_F . Zpočátku vznikla nezaměstnanost v rozsahu $L_E L_G$, protože při původní mzdě W_E byly doly ochotny zaměstnávat pouze L_G hornické práce. Poté však mzda poklesla na W_F . Zaměstnanost horníků se opět zvýšila z L_G na L_F , protože při mzdě W_F jsou doly ochotny zaměstnávat L_F hornické práce. Ale co zbývající nezaměstnanost $L_E L_F$? To jsou horníci, kteří zůstali raději nezaměstnaní, než by pracovali za mzdu W_F , a kteří hledají práci za vyšší mzdu.

Kde se nachází trojice horníků, jejichž rozhodování jsme sledovali v příkladu? Václav, který po snížení hornické mzdy přijal hned nové místo, byl hůře placené, se nachá-

zí mezi horníky na úsece $L_G L_F$. Aleš a Richard se nacházejí mezi dobrovolně nezaměstnanými horníky na úsece $L_E L_F$.

Obr. 11 - 1 Vznik dobrovolné nezaměstnanosti – Pokles poptávky po práci (posun křivky poptávky vlevo) vyvolal pokles zaměstnanosti z L_E na L_G . Konkurence mezi nezaměstnanými při hledání práce vede k poklesu mzdy z W_E na W_F a zaměstnanost se zvyšuje na L_F , nikoli však až na L_E , protože při nižší mzdě část lidí zůstane dobrovolně nezaměstnaná.

Na čem závisí výše a délka trvání dobrovolné nezaměstnanosti? Na tom, jaké alternativní příležitosti mají nezaměstnaní. Mezi jejich alternativní příležitostmi patří podpora v nezaměstnanosti. Jsou-li podpory v nezaměstnanosti nízké a doba jejich poskytování krátká, je dobrovolná nezaměstnanost nízká, protože jsou nezaměstnaní lidé motivováni k tomu, aby si rychle našli nové zaměstnání.

Nezaměstnanost a vzdělání

Proč je mezi vysokoškoly nižší nezaměstnanost než mezi lidmi s nižším vzděláním? Poptávka po profesích s vysokou kvalifikací roste rychleji, protože se rychleji rozvíjejí odvětví, která vyžadují lidi s vyšším vzděláním. Toto vysvětlení akcentuje poptávkovou stranu trhu práce.

Ale nabízí se i jiné vysvětlení, které se zaměřuje na nabídku práce. Lidé s vysokoškolským vzděláním nechtějí být dlouho nezaměstnaní, protože tím ztrácejí znalosti, které pracně nabyli studiem, a neudrží krok s rychlým vývojem v jejich

oboru. Zedníkovi nebo mzdové účetní toto nebezpečí tolik nehrozí. U vysokoškolačků je také větší rozdíl mezi jejich mzdami a podporami v nezaměstnanosti, takže se snaží rychleji si najít práci.

Tabulka ukazuje míru nezaměstnanosti ve skupinách lidí s různým stupněm vzdělání v roce 1998, kdy byla u nás celková míra nezaměstnanosti 7,5 %.

Vzdělání	Míra nezaměstnanosti (%)
základní vyučen	20,6
střední všeobecné	7,7
střední odborné	7,6
vysokoškolské	4,3
	1,9

Pramen: ČSÚ, MPSV ČR

Nyní se podíváme na nedobrovolnou nezaměstnanost.

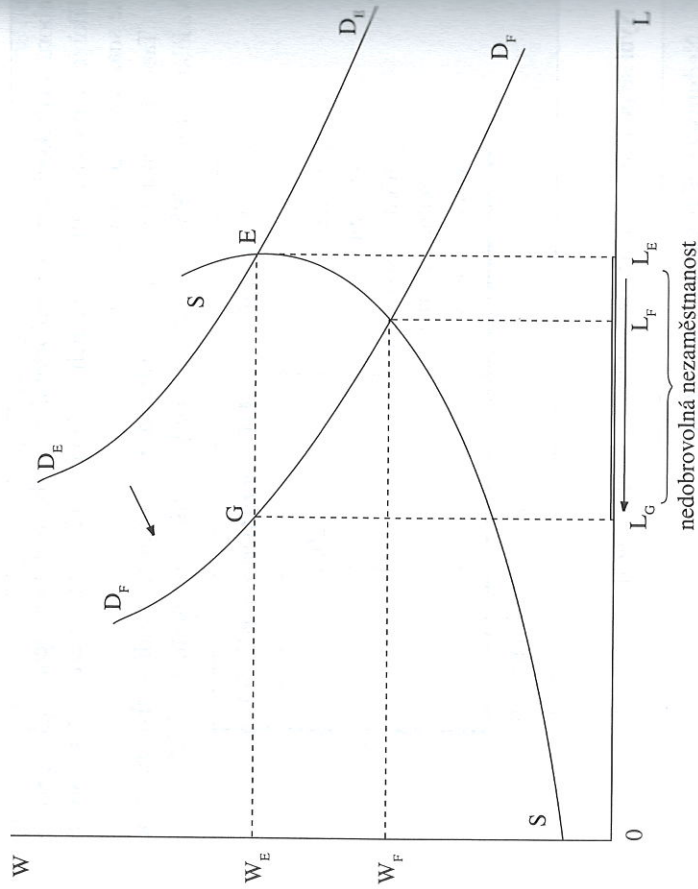
Nedobrovolně nezaměstnaní horníci

Zůstaneme u našeho příkladu, kde pokles poptávky po uhlí vyvolal snížení poptávky po hornících. Nyní však nezaměstnanost mezi horníky nepovede k poklesu mezd, protože do věci se vloží odbory, které zabrání snižování mezd. Mzdy horníků tedy zůstanou na stejné úrovni jako před poklesem poptávky.

Propuštěný Václav teď zůstane nezaměstnaný. Rád by přijal místo i za nižší mzdu. Ztráta zaměstnání je pro něj větším problémem než pro Aleše. Je pro něho, vzhledem k jeho věku, mnohem obtížnější podstoupit rekvalifikaci a změnit profesí. Protože navíc podporuje na studiích dvě děti a splácí hypotéku, byl by ochoten přijmout práci horníka i za nižší mzdu, ale nepodaří se mu to. Při nižší ceně uhlí doly nemohou přijmout více horníků při stejných mzdách jako dříve. A protože se bojí stávek, zdráhají se přijímat horníky za nižší mzdy.

Tento příklad ukazuje vznik *nedobrovolné nezaměstnanosti*. Nezaměstnaní hledají práci za takovou mzdu, která na trhu práce převládá (někteří z nich by akceptovali dokonce mzdu nižší), avšak nemožou ji najít.

Vznik nedobrovolné nezaměstnanosti nám ukazuje obrázek 11 - 2. Od obrázku 11 - 1 se liší tím, že po poklesu poptávky mzda neklesá – setrvává na své původní úrovni W_E . Doly však při této mzdě zaměstnají pouze L_G horníků, zatímco nabídka horníků při této mzdě je L_E . Vznikne nezaměstnanost v rozsahu $L_E L_G$. Jak vidíme, tato nezaměstnanost je vyšší, než jaká by byla, kdyby mzda poklesla. Navíc jde o nezaměstnanost nedobrovolnou. Kdyby mzda poklesla na úroveň W_F , *nedobrovolná nezaměstnanost* by zmizela – její část $L_F L_G$ by se změnila v *zaměstnanost* a její druhá část $L_E L_F$ by se změnila v *dobrovolnou nezaměstnanost*.

Obr. 11 - 2 Vznik nedobrovolné nezaměstnanosti - Pokles poptávky vyvolává pokles zaměstnanosti z L_E na L_G . Pokud mzda neklesne, vzniká nedobrovolná nezaměstnanost v rozsahu $L_G - L_E$, protože firmy zaměstnávají jen L_G lidí, zatímco práci hledá L_E lidí.

Příčinou nedobrovolné nezaměstnanosti jsou překážky bránící poklesu mezd. Jednou z nich bývají odbory, pokud si jako jeden z hlavních cílů vytknou prosazování vysokých mezd. Odbory se brání poklesu mezd často i tehdy, kdy se na trhu práce objevuje nezaměstnanost. Mnohdy si ani neuvědomují, že svými mzdovými požadavky vyvolávají nedobrovolnou nezaměstnanost a že tím poškozují zaměstnance více, než kdyby mzdy mohly poklesnout na úroveň tržní rovnováhy.

Nedobrovolná nezaměstnanost má pro člověka horší důsledky než dobrovolná nezaměstnanost. Zatímco dobrovolně nezaměstnaný odmítá místa, která nejsou placena podle jeho představ, a hledá něco lepšího, nedobrovolně nezaměstnaný si nevybírá, chce přijmout práci za převládající (často i za nižší) mzdu, a přesto ji nenachází. Nedobrovolná nezaměstnanost se tak stává pro člověka nejen zdrojem existenčních potíží, ale i pocitu zklamání a bezraděje.

Dalším negativním dopadem nedobrovolné nezaměstnanosti je to, že **může postihnout lidi, kteří nemají dobré alternativní příležitosti, protože je pro ně rekvizice nebo nalezení jiného zdroje obživy velmi obtížné.**

Příčinou nedobrovolné nezaměstnanosti se může stát i uzákoněná minimální mzda. Stát stanoví určitou minimální mzdu a zaměstnavatelé pak nesmí nikomu platit

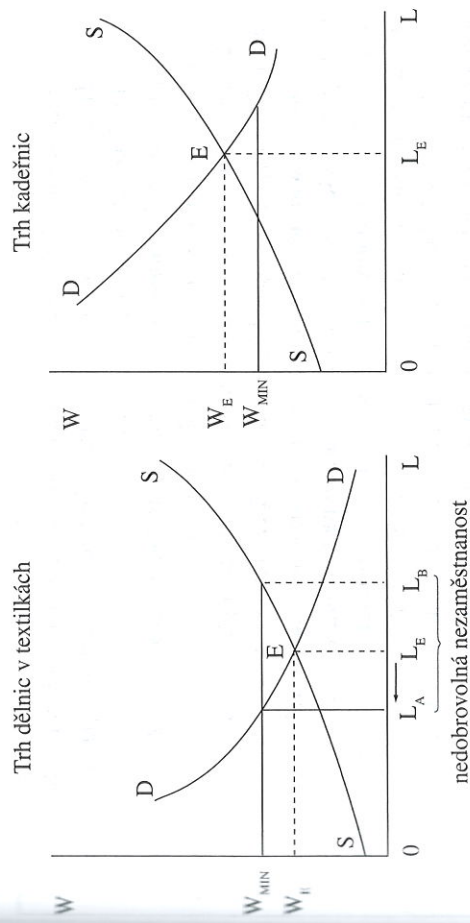
nižší mzdu než tuto. To může vyvolat nedobrovolnou nezaměstnanost zejména u některých málo kvalifikovaných profesí, kde bývají mzdy nízké.

Zákonná minimální mzda

Textilní firmy zaměstnávají ve svých továrnách v nekvalifikovaných profesích převážně ženy a platí jim velmi nízké mzdy. Příčinou je nízká kvalifikace těchto dělnic, velká nabídka jejich práce a také špatná ekonomická situace textilních firem.

Představme si, že je uzákoněna minimální mzda, která je vyšší než dosavadní mzda dělnic v textilních továrnách. Zaměstnavatelé jsou nuceni jim mzdy zvýšit na úroveň zákonem stanovené minimální mzdy. To však má za následek, že firmy propustí některé dělnice z práce, protože se jim přestane vyplácet je zaměstnávat.

Zákonná minimální mzda nevyvolává nezaměstnanost u všech profesí, ale jen u těch, kde je rovnovážná mzda nižší než zákonná minimální mzda. To nám ukazuje obrázek 11 - 3. Levý graf ukazuje trh práce dělnic v textilkách, kde zákonná minimální mzda vyvolala nedobrovolnou nezaměstnanost v rozsahu $L_A - L_B$. V pravé části je trh kadeřnic, kde uzákonění minimální mzdy nevyvolalo žádnou nezaměstnanost. Pochopte, protože na trhu kadeřnic je rovnovážná mzda *nad* zákonnou minimální mzdou. Firmy platí kadeřnicím mzdu W_E , čímž požadavky zákona splňují.

Obr. 11 - 3 Zákonná minimální mzda - Levý graf ukazuje trh práce dělnic v textilkách, kde zákonná minimální mzda vyvolala nedobrovolnou nezaměstnanost, protože je nad úrovní rovnovážné mzdy. Pravý graf ukazuje trh kadeřnic, na kterém zákonná minimální mzda nevyvolala nezaměstnanost, protože je nižší než rovnovážná mzda.

Nejhůře může zákonná minimální mzda postihnout mladé lidi bez praxe. Zaměstnavatelé je obvykle zaměstnávají za velmi nízkou nástupní mzdu, kterou jim však, po

zapracování a získání minimálně nutné praxe, brzy zvyšují. Uzákonění minimální mzdy vede k tomu, že ti to lidé nacházejí práci velmi těžko.

Minimální mzda v ČR

Minimální mzda byla u nás v roce 1998 2 650 korun. V roce 2002 byla zvýšena na 5 700 korun. Podle odhadů pobírá takovou mzdu asi 2 % lidí.

V porovnání s průměrnou mzdou je minimální mzda v České republice nízká. V západoevropských zemích je to mnohem více. Podle charty Evropské unie by se měla naše minimální mzda pohybovat na úrovni asi dvou třetin průměrné mzdy, což znamená, že by nyní měla u nás činit okolo 7 000 korun.

Praktické odlišení dobrovolné a nedobrovolné nezaměstnanosti je dost obtížné. Rada lidí, kteří jsou ve skutečnosti dobrovolně nezaměstnaní, se hlásí na úřadech práce, jednak proto, aby dostávali podporu v nezaměstnanosti, a jednak proto, že doufají, že jim úřad práce najde nějaké dobře placené zaměstnání. Přitom však pod nejrůznějšími záminkami nabízená místa systematicky odmítají, nebo práci přijmou jen na krátkou dobu a po čase ji opět opustí (běžná „strategie“, jak si systematicky obnovovat nárok na podporu v nezaměstnanosti).

SHRNUTÍ

- Nezaměstnaným* nazveme jen toho, kdo nemá práci a nějakou si hledá.
- Frikční nezaměstnanost* vzniká proto, že lidé, kteří opustili původní zaměstnání, si nějakou dobu hledají nové místo.
- Strukturální nezaměstnanost* vzniká v důsledku strukturálních změn, kdy se některá odvětví zmenšují a jiná naopak expandují.
- Cyklická nezaměstnanost* vzniká, když klesá poptávka v celé ekonomice. Důsledkem je pokles poptávky po práci ve všech odvětvích.
- Dobrovolná nezaměstnanost* je taková nezaměstnanost, kdy nezaměstnaný hledá práci, ovšem za vyšší mzdu, než která na trhu práce převládá. Výše a průměrná délka trvání dobrovolné nezaměstnanosti je tím větší, čím větší jsou podporu v nezaměstnanosti a další sociální dávky, z nichž mohou nezaměstnaní žít.
- Nedobrovolná nezaměstnanost* je taková nezaměstnanost, kdy nezaměstnaní hledají práci za takovou mzdu, která na trhu práce převládá, avšak nemohou ji najít. Příčinou nedobrovolné nezaměstnanosti jsou překážky bránící poklesu mezd. K nim patří odpor odborů proti snižování mezd. Příčinou nedobrovolné nezaměstnanosti se může stát i *uzákoněná minimální mzda*, a to zejména u málo kvalifikovaných profesí, kde bývají mzdy nízké.

KLÍČOVÉ POJMY

Nezaměstnaný • frikční nezaměstnanost • strukturální nezaměstnanost • cyklická nezaměstnanost • dobrovolná nezaměstnanost • nedobrovolná nezaměstnanost • zákonná minimální mzda.

OTÁZKY A PŘÍKLADY

Otázka 1.

V první polovině 90. let byla česká nezaměstnanost zhruba třikrát nižší než nezaměstnanost v Maďarsku. Rada ekonomů to přisuzovala zčásti tomu, že maďarské pracovní trhy byly méně pružné než české pracovní trhy. V Maďarsku například nezaměstnaný pobíral podporu v nezaměstnanosti dva roky, zatímco v České republice jen půl roku.

Přisuzujeme-li nezaměstnanost vysokým podporám, o jaký druh nezaměstnanosti se jedná?

- a) Jde o nezaměstnanost dobrovolnou nebo nedobrovolnou?
- b) Může jít o nezaměstnanost strukturální? Vysvětlete.

Otázka 2.

Evropané mají někdy strach z vývozní expanze východoasijských zemí na evropské trhy. Obávají se, že když budou evropské trhy zaplaveny japonskými automobily, korejskou spotřební elektronikou a čínskou konfekcí, vyvolá to v Evropě nezaměstnanost.

a) Jsou tyto obavy oprávněné? Vysvětlete.

b) O jakou nezaměstnanost by se jednalo? Vysvětlete.

c) Čím bude ovlivněna délka trvání takové nezaměstnanosti?

d) Může vláda přispět ke snížení této nezaměstnanosti tím, že bude financovat rekvalifikační programy? Vysvětlete.

e) Nebylo by pro Evropu lepší vyhnout se těmto problémům a chránit své trhy dovozními cly?

Otázka 3.

V zemi je velká nezaměstnanost. Odbory však nechťj připustit snížení mezd a navrhnou jiné řešení: zkrácení pracovního týdne ze 40 hodin na 35 hodin. Argumentují tím, že bude-li kratší pracovní týden, budou firmy nuceny zaměstnat více lidí než dřív. „Pracovní fond“ (počet hodin práce, který firmy potřebují) se rozdělí mezi více lidí a nezaměstnanost se sníží.

Souhlasíte? Povede zkrácení pracovního týdne (bez snížení mezd) ke zvýšení zaměstnanosti?

Otázka 4.

Někdy se setkáte s názorem, že vysoká nezaměstnanost vyspělých západoevropských zemí má charakter „technologické nezaměstnanosti“: je zapříčiněna technickým pokrokem, který zvyšuje produktivitu práce a vytěšňuje tím lidi z pracovního procesu.

Myslíte, že může vzniknout taková „technologická nezaměstnanost“? A pokud ano, má charakter krátkodobý nebo dlouhodobý?

Otázka 5.

Jeden velký průmyslový podnik, který vykazuje už několik let ztráty, není již schopen spláacet své dluhy a věřitelé hrozí, že jej dají do konkurzu. Bankrot podniku by znamenal, že přijde o práci 5 000 lidí.